ТАҚРИЗ

ба автореферати диссертатсияи Зокирзода Зафар Хайрулло дар мавзуи: «Ҷазоҳои асосие, ки бо ҷудо нигоҳ доштани маҳкумшуда аз ҷомеа вобаста намебошанд: масъалаҳои доктриналӣ, ҳуқуқтатбиқкунӣ ва мукамалгардонии қонунгузорӣ» барои дарёфти дараҷаи илмии доктори илмҳои ҳуқуқшиносӣ аз рӯйи ихтисоси 5.5.8 Ҳуқуқи ҷиноятӣ ва криминология; ҳуқуқи иҷрои ҷазои ҷиноятӣ (ш. Душанбе, 2026. – 82 саҳ.).

Мубрамияти мавзуи таҳқиқоти диссертатсионӣ. Дар марҳилаи кунунии рушди ҷомеа ва низоми ҳуқуқии давлатҳо, масъалаи сиёсати ҷиноятӣ ва интихоби шаклҳои самараноки ҷавобгарии ҷиноятӣ аҳамияти хосса пайдо намудааст. Дар ин раванд, таваҷҷуҳи махсус ба ҷазоҳо ҳамчун шакли баамалбарории ҷавобгарии ҷиноятӣ равона гардида, масъалаи мутобиқати онҳо ба талаботи адолат, инсонгароӣ ва самаранокӣ ба миён меояд. Аз ҷумла, ҷазоҳои асосие, ки бо ҷудо нигоҳ доштани маҳкумшуда аз ҷомеа вобаста намебошанд, дар сиёсати ҷиноятии муосир ҳамчун алтернативаи муҳим ба ҷазоҳои маҳрум сохтан аз озодӣ баррасӣ мегарданд.

Тағйирёбии муносибати давлат ба шахсияти ҷиноят содирнамуда, тақвияти кафолатҳои ҳуқуқу озодиҳои инсон ва эътирофи принсипи инсондӯстӣ ҳамчун яке аз асосҳои ҳуқуқи ҷиноятӣ, зарурати таҷдиди назар дар истифодаи ҷазоҳои асосие, ки бо ҷудо нигоҳ доштани маҳкумшуда аз ҷомеа вобаста намебошанд ба миён овардааст. Дар чунин шароит, ҷазоҳои асосие, ки бо ҷудо нигоҳ доштани маҳкумшуда аз ҷомеа вобаста намебошанд имконият медиҳанд, ки бе қатъи пурраи робитаи иҷтимоии маҳкумшуда, ба мақсадҳои ҷазо – барқарорсозии адолати иҷтимоӣ, ислоҳи маҳкумшуда, пешгирии ҷиноятҳои нав ноил гарданд.

Дар амалия маълум мегардад, ки ҷудо нигоҳ доштани маҳкумшуда аз ҷомеа на ҳамеша натиҷаи дилхоҳ медиҳад. Баръакс, дар баъзе ҳолатҳо чунин ҷазо метавонад ба кандашавии робитаҳои иҷтимоӣ, аз даст рафтани малакаҳои меҳнатӣ, паст шудани сатҳи мутобиқшавии иҷтимоӣ ва ҳатто такрори ҷиноят мусоидат намояд. Бо дарназардошти ин, дар бисёр кишварҳо, аз ҷумла дар низоми ҷазои ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон, истифодаи ҷазоҳои асосие, ки бо ҷудо нигоҳ доштани маҳкумшуда аз ҷомеа вобаста намебошанд ҳамчун самти афзалиятноки сиёсати ҷиноятӣ эътироф гардида истодааст.

Ҷазоҳои асосие, ки бо ҷудо нигоҳ доштани маҳкумшуда аз ҷомеа вобаста намебошанд, дорои хусусияти комплексӣ буда, на танҳо унсури ҷазодиҳӣ, балки унсурҳои тарбиявӣ, пешгирӣ ва иҷтимоиро дар бар мегиранд. Татбиқи ин ҷазоҳо имкон медиҳанд, ки ба маҳкумшуда таъсири инфиродӣ расонида шуда, ҳамзамон манфиатҳои ҷомеа ҳифз гарданд. Бо вуҷуди ин, таҳлили доктринаи ҳуқуқи ҷиноятӣ нишон медиҳад, ки дар бораи

моҳият, мазмун ва самаранокии ин намуди ҷазоҳо то ҳол ақидаҳои гуногун ва баҳснок мавҷуданд.

Дар илми ҳуқуқи ҷиноятӣ масъалаи таносуби ҷазоҳои асосие, ки бо ҷудо нигоҳ доштани маҳкумшуда аз ҷомеа вобаста намебошанд бо мақсадҳои умумӣ ва махсуси ҷазо, инчунин имконияти иваз намудани ҷазоҳо, ҳамчун яке аз масъалаҳои калидии доктриналӣ баррасӣ мегардад. Қисме аз олимон бар он ақидаанд, ки ҷазоҳои мазкур метавонанд самаранокии бештар дошта бошанд, зеро онҳо маҳкумшударо дар муҳити иҷтимоии табиӣ нигоҳ медоранд. Гурӯҳи дигар бошад, ба маҳдуд будани таъсири ҷазодиҳии онҳо ишора намуда, зарурати истифодаи эҳтиёткоронаи чунин ҷазоҳоро таъкид мекунанд.

Илова бар масъалаҳои назариявӣ, дар амалияи ҳуқуқтатбиқкунӣ низ як қатор мушкилот вобаста ба ҷазоҳои асосие, ки бо ҷудо нигоҳ доштани маҳкумшуда аз ҷомеа вобаста намебошанд ба мушоҳида мерасанд. Аз ҷумла, номукаммалии механизмҳои назорат, сатҳи пасти инфрасохтори иҷрои ҷазо, нобаробарии амалияи судӣ ҳангоми таъйини чунин ҷазоҳо ва баъзан муносибати расмӣ ба иҷрои онҳо, самаранокии воқеии ин намуди ҷазоро коҳиш медиҳанд. Ин ҳолат боиси он мегардад, ки имкониятҳои пурраи ҷазоҳои асосие, ки бо ҷудо нигоҳ доштани маҳкумшуда аз ҷомеа вобаста намебошанд дар амал пурра истифода нашаванд.

Дар баробари ин, рушди муносибатҳои ҷамъиятӣ ва тағйирёбии хавфнокии иҷтимоии баъзе намудҳои ҷиноятҳо тақозо менамояд, ки қонунгузории ҷиноятӣ пайваста такмил дода шавад. Мукамалгардонии меъёрҳои ҳуқуқӣ вобаста ба ҷазоҳои асосие, ки бо ҷудо нигоҳ доштани маҳкумшуда аз ҷомеа вобаста намебошанд бояд на танҳо ба тавсеаи номгӯйи чунин ҷазоҳо, балки ба равшан намудани шартҳо, ҳудуд ва тартиби татбиқи онҳо равона гардад. Дар ин замина, таҷрибаи байналмилалӣ ва тавсияҳои созмонҳои байналмилалии ҳифзи ҳуқуқи инсон аҳаммияти хосса пайдо мекунанд.

Масъалаи дигаре, ки мубрамияти мавзуъро тақвият мебахшад, зарурати баланд бардоштани нақши суд дар интихоби инфиродии ҷазо мебошад. Ҷазоҳои асосие, ки бо ҷудо нигоҳ доштани маҳкумшуда аз ҷомеа вобаста намебошанд танҳо дар он сурат метавонанд самаранок бошанд, ки ҳангоми таъйини онҳо хусусиятҳои маҳкумшуда, дараҷаи хавфнокии иҷтимоии ҷиноят, шароити содиршавии он ва имконияти ислоҳи шахс дар муҳити иҷтимоӣ ба инобат гирифта шаванд. Ин, дар навбати худ, талаб менамояд, ки меъёрҳои қонунгузорӣ равшан, дақиқ ва аз лиҳози ҳуқуқӣ мутобиқ бошанд.

Бо дарназардошти ҳамаи гуфтаҳои боло, метавон хулоса намуд, ки таҳқиқи ҷазоҳои асосие, ки бо ҷудо нигоҳ доштани маҳкумшуда аз ҷомеа вобаста намебошанд, дорои аҳаммияти назариявӣ ва амалӣ мебошад. Омӯзиши ҳамаҷонибаи масъалаҳои доктриналӣ, мушкилоти ҳуқуқтатбиқкунӣ ва самтҳои мукаммалгардонии қонунгузорӣ дар ин соҳа

метавонад ба ташаккули сиёсати ҷиноятии инсонгаро, самаранок ва ҷавобгӯ ба талаботи ҷомеаи муосир мусоидат намояд. Маҳз ҳамин омилҳо мубрамияти мавзуи таҳқиқоти мазкурро муайян намуда, зарурати баррасии амиқ ва илмии онро асоснок месозанд.

Навгониҳои таҳқиқот шубҳае ба вуҷуд намеорад, зеро он дар натиҷаи таҳлили муқоисавӣ-ҳуқуқии қонунгузории ҷиноятии давлатҳои хориҷӣ, доираи васеи адабиётҳои ҳуқуқӣ, таҳлили ҳуқуқии ҷазоҳо, таҷрибаи мақомоти иҷрокунандаи ҷазо ва мақомоти судӣ, ба даст оварда шудааст.

Навовариҳои кори мазкур дар хулоса ва пешниҳодоте, ки муаллиф ба ҳимоя пешниҳод кардааст, ба таври возеҳ ифода ёфтаанд.

Аз андешаҳо ва хулосаҳои дигари дар автореферат пешниҳодшуда маълум мегардад, ки таҳқиқоти мазкур бо усули илмӣ ва таҳлили ҳаматарафаи масъалаҳо анҷом ёфтааст. Муаллиф тавонистааст, ки ба таври муфассал ва амиқ ҷанбаҳои гуногуни ҳуқуқии ҷазоҳои асосие, ки бо ҷудо нигоҳ доштани маҳкумшуда аз ҷомеа вобаста намебошанд баррасӣ намуда, ба натиҷаҳои боэътимод ва асоснок даст ёбад. Ин таҳқиқот бо пешниҳоди хулосаҳо ва тавсияҳои мушаххас, дақиқ ва илмӣ метавонад ҳамчун манбаи боэътимоду судманд барои такмил додани ҷазоҳои асосие, ки бо ҷудо нигоҳ доштани маҳкумшуда аз ҷомеа вобаста намебошанд истифода шавад. Ҳамчунин, натиҷаҳои ин таҳқиқот метавонанд дар амалияи фаъолияти мақомоти ҳифзи ҳуқуқ ва дар омӯзиши минбаъдаи масъалаҳои ҳуқуқӣ дар ин самт саҳми назаррас гузоранд.

Дар баробари тарафҳои мусбии таҳқиқот дар он баъзе норасоиҳо ба назар мерасанд. Аз ҷумла, муаллиф дар навгонии 7-уми автореферат қайд намудааст, ки тибқи ин низом ҳар як соати иҷрои ҷазои корҳои ҳатмӣ аз рӯйи меъёрҳои махсуси ахлоқӣ, интизомӣ ва иҷтимоӣ баҳогузорӣ мешавад. Яъне бар асоси муҳосибаи баробар (1 соат = 1 соат) механизме пешниҳод мегардад, ки ҳар як соат бо назардошти сифати иҷрои ҷазо «вазн» ва «арзиш»-и инфиродӣ ба худ касб намуда, бо коэффитсентҳои махсус ҳисоб карда мешавад. Бинобар ин, хуб мебуд аз ҷониби довталаби дараҷаи илмӣ дар ҷараёни ҳимояи ошкорои диссертатсия оид ба масъалаи дар нуктаи ба ҳимоя пешниҳодшавада ба таври мушаххас мавқеашро муайян намояд.

Новобаста аз эродҳои қайдшуда, бояд таъкид кард, ки муаллиф таҳқиқоти мукаммал ва ҳамаҷонибаи илмӣ-таҳқиқотиро анҷом додааст. Ин кор бо тарзи эҷодкорона ва таҳия шуда, масъалаи муҳими ҳуқуқи ҷиноятиро ба таври амиқу дақиқ ҳал намудааст. Таҳқиқоти мазкур метавонад барои пешрафти назариявӣ ва такмили амалии қонунгузории ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар самти ҷазоҳои асосие, ки бо ҷудо нигоҳ доштани маҳкумшуда аз ҷомеа вобаста намебошанд саҳми назаррас дошта бошад.

Таҳқиқоти диссертатсионии Зокирзода Зафар Хайрулло дар мавзуи: «Ҷазоҳои асосие, ки бо ҷудо нигоҳ доштани маҳкумшуда аз ҷомеа

вобаста намебошанд: масъалаҳои доктриналӣ, ҳуқуқтатбиқкунӣ ва мукамалгардонии қонунгузорӣ» ба бандҳои 31, 33, 34, 35-и Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, таҳти № 267 (бо тағйиру иловаҳо аз 26 июли соли 2023, №295) тасдиқ шудааст, ҷавобгӯ буда, муаллифи он сазовори дарёфти дараҷаи илмии доктори илмҳои ҳуқуқшиносӣ аз рӯйи ихтисоси 5.5.8. Ҳуқуқи ҷиноятӣ ва криминология; ҳуқуқи иҷрои ҷазои ҷиноятӣ мебошад.

Тақриздиҳанда:
доктори илмҳои ҳуқуқшиносӣ, дотсент, профессори
кафедраи назария ва таърихи давлат ва
ҳуқуқи факултети ҳуқуқшиносии Донишгоҳи
давлатии ҳуқуқ, бизнес ва сиёсати
Тоҷикистон (ш. Хуҷанд) Шокиров Ғ.А.

Суроға: 735693, Ҷумҳурии Тоҷикистон, вилояти Суғд, н. Бобоҷон Ғафуров, ҷамоати деҳоти Хистеварз, кӯчаи А. Нозиров, 110; тел.: 92-770-97-91; E-mail: shga1959@mail.ru

Имзоҳои **Шокиров Ғ.А.**-ро тасдиқ мекунам:
Сардори раёсати кадрҳо ва корҳои махсуси
Донишгоҳи давлатии ҳуқуқ, бизнес
ва сиёсати Тоҷикистон,
номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ, дотсент Бобоев А.Х.

Суроға: Ҷумҳурии Тоҷикистон, Муассисаи давлатии таълимии Донишгоҳи давлатии ҳуқуқ, бизнес ва сиёсати Тоҷикистон, 735700, шаҳри Хуҷанд, микроноҳияи 17, бинои 1, Тел:+992 (3422) 2-38-11; Факс:+992 (3422) 2-51-70.
Веб сайт: www.tsulbp.tj.
Email: tsulbp@rambler.ru

15.04.2026.